

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті на підставі наукових підходів і педагогічних принципів виявлені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови просвітницької підготовки майбутнього педагога-музиканта в умовах індивідуального навчання; розглянуті зовнішні і внутрішні фактори, які впливають на просвітницьку діяльність студентів; виявлено, що формування просвітницької культури студентів музично-педагогічних закладів ґрунтується на методичній системі проєктувального навчання.

Ключові слова: методологічні засади; педагогічні умови; вчитель музики; просвітницька діяльність; творчий проєкт.

Постановка проблеми. В умовах соціокультурної ситуації, яка склалася в різних країнах світу, зокрема в Україні та Китаї, назріла гостра необхідність оновлення змістової сторони музично-педагогічної освіти. Тож особливого розгляду заслуговує питання щодо переосмислення суспільного призначення професії вчителя музики, оскільки саме він здатний творчо впроваджувати соціально-значущі новації і мобільно реагувати на культурні вимоги часу. Викладене дає підстави вважати виконавсько-просвітницьку діяльність однією з головних складових його професійного та духовного становлення, а також важливою ланкою навчального процесу сучасної вищої школи.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема музичного просвітництва висвітлювалась в таких аспектах: особливості просвітницької підготовки студентів на культурологічних засадах (Т. Жигінас, Л. Масол, С. Мельничук, О. Олексюк, О. Щолокова); формування готовності майбутніх вчителів до здійснення просвітницької діяльності на уроках музики (І. Полякова, Л. Кожевнікова, О. Кузнецова, Є. Куришев, О. Мельник, О. Халікова). У дослідженнях згаданих авторів музичне просвітництво представлено як діяльність, що сприяє розвитку музичних інтересів, потреб і смаків підростаючих поколінь і в цілому формує музичну культуру суспільства. Здатність до цього виду діяльності передбачає наявність комплексу психолого-педагогічних і спеціальних знань та умінь, а також професійну готовність здійснювати її у мінливих умовах. Але необхідність виховувати саме музикою, за допомогою музичного мистецтва вимагає пильної уваги до виконавсько-просвітницької компетентності майбутнього вчителя музики, а тому передбачає створення відповідних методологічних засад.

Для їх визначення ми досліджували праці видатних музикантів-педагогів, які висвітлювали різні аспекти музичного просвітництва. У цій царині особливого значення набувають роботи Б. Асаф'єва, І. Соллертинського, В. Васіної-Гроссман, Д. Кабалевського, Л. Мазеля, А. Соловцева, М. Ройтерштейна, В. Шацької, Б. Яворського, в яких розповідається про специ-

фіку музичного мистецтва, особливості музичної мови, значення кожного елементу музичної мови для вираження змісту в музиці. Своїми бесідами з різною аудиторією ці музикознавці й педагоги намагалися пробудити фантазію слухачів, викликати у них різні асоціації.

Враховуючи їх погляди на проблему просвітництва, в нашому дослідженні **за мету ми поставили** обґрунтування наукових підходів до виконавсько-просвітницької підготовки студентів України і Китаю (тезаурусний, аксіологічний, феноменологічний, системно-структурний), принципи (максимуму мистецької інформації, комфортного художнього спілкування і комунікативного розуміння, поваги до авторської концепції, діалогізації, ситуативності), а також необхідні для такої діяльності педагогічні умови.

Виклад основного матеріалу. Розробляючи педагогічні умови ми враховували, що ефективність виконавсько-просвітницької підготовки музиканта-педагога буде визначатися як зовнішніми факторами – спрямованістю навчального процесу на відповідну діяльність, різноманітністю просвітницьких завдань, створенням сприятливої атмосфери педагогічного спілкування на заняттях з музичного інструменту тощо, так і внутрішніми, суто суб'єктивними факторами, які залежать від комунікативних якостей студентів, їх фахового і життєвого досвіду, творчого мислення.

На наш погляд, з цих позицій дуже важливим є створення наступних педагогічних умов:

- 1) мобілізація виконавського ресурсу на просвітницьку діяльність;
- 2) спонукання до рефлексії просвітницької діяльності з орієнтацією на можливість творчого самовираження;
- 3) використання методу проєктування як засобу творчого саморозвитку і самореалізації майбутніх вчителів музики;
- 4) впровадження різноманітних форм музично-просвітницької роботи. Розглянемо їх докладніше.

Формування виконавських умінь і в цілому виконавсько-просвітницької культури студентів музично-педагогічних закладів ґрунтується на методичній системі індивідуалізованого навчання в умовах відповідного змістовно-практичного середовища. Таке навчання спонукає до самостійного досягнення музичних творів та їх художнього пізнання в контексті професійної діяльності.

Однак, застосування цієї форми навчання не означає, що вона автоматично насичується досвідом виконавства, адже проблема виконавства значною мірою пов'язана з подоланням музикантом естрадного хвилювання. Унікальність публічного виступу полягає в тому, що ніяка попередня, навіть скрупульозно продумана підготовка не надає можливості реально відтворити конкретну концертну ситуацію. Відтак концертний виступ стає непростим, а іноді досить важким випробуванням [1].

Зазначимо, що сценічне хвилювання несе в собі як негативний, так і позитивний заряд. В одних випадках воно заважає виконавському процесу, а в інших, мобілізуючи психологічні процеси людини, допомагає досягти високих творчих результатів. Сценічне хвилювання буває трьох видів: продуктивне хвилювання, яке загострює інтуїцію й викликає душевне піднесення; хвилювання, що викликає негативні фізіологічні реакції і потребує захисних сил організму; хвилювання-паніка, яка гальмує свідомість і зупинити її майже неможливо [3]. Тому підготувати студента до спілкування з публікою, навчити його долати негативні сторони публічного хвилювання й викликати позитивне емоційне ставлення до естради, незалежно від ступеня його музичних здібностей і психологічних особливостей, стає головним завданням для кожного педагога вищої школи.

Застосування другої педагогічної умови зумовлюється тим, що студенти вступають до вищій навчальний заклад з певним рівнем сформованості виконавського досвіду. Метою їх навчання стає досягнення вершинного рівня виконавської діяльності на основі удосконалення своїх виконавських умінь і активізації самостійної роботи. Відповідно студентів з'являється потреба у рефлексивному самопізнанні й самооцінці власного виконавського досвіду з метою подальшого його збагачення для просвітницької діяльності.

Разом з тим, студенти майже не мають досвіду просвітницької діяльності, у них часто не вистачає музичного тезаурусу і комунікативних умінь. За цих умов першочерговим завдання педагога стає спонукання студента до самопізнання власного фахового розвитку і самооцінки власних досягнень. У самостійному досягненні мистецтва і самопізнання музичних явищ важливого значення набуває адекватна самооцінка, яка дозволяє студенту критично ставитися до себе, співвідносити свої уміння з фаховими вимогами, а також ставити перед собою нові реальні цілі [2].

Здійснивши детальний самоаналіз власного фахового розвитку, визначивши його негативні та позитивні сторони, студент має можливість спрямувати свої зусилля на подальшу стратегію навчання. Через пріоритетними завданнями педагога стає допомога

студенту в уточненні та конкретизації власних уявлень щодо виконавсько-просвітницької діяльності [9; 11; 12; 16; 17; 18] й надання педагогічної та психологічної підтримки у формуванні виконавсько-просвітницьких умінь студента.

Відповідно до третьої і четвертої педагогічних умов ми розглядаємо можливість застосування методу проєктів як цілісної конструкції інноваційної системи навчання, яка створює умови для творчого саморозвитку і самореалізації майбутніх вчителів музики. За переконанням сучасних вчених (М. Лук'янчиков, О. Кузнецова, О. Мельник, О. Щолокова), проєктивна діяльність має незвичайні властивості – змінність й здатність до постійних трансформацій. При цьому її педагогічна дія спрямовується не тільки на активізацію процесу навчання і збагачення його форм, а й на формування певного типу мислення, удосконалення власної практичної діяльності, що в результаті змінює освітню парадигму в цілому. Таким чином, сутність проєктивної діяльності проявляється в тому, що вона розширює її від появи творчого задуму до реалізації готового продукту.

На думку О. Щолокової, проєктивна діяльність у руслі гуманістичної педагогіки може виконувати різні педагогічні функції, а саме: дослідницьку, нормувальну, аналітичну, прогностичну і перетворювальну. При цьому її педагогічна дія спрямовується не тільки на активізацію процесу навчання і збагачення його форм, а й на формування певного типу мислення, удосконалення власної практичної діяльності, що в результаті змінює освітню парадигму в цілому. Дослідниця підкреслює, що проєктивна діяльність має незвичайні властивості – мінливість та схильність до постійної трансформації. Відтак стають очевидними діагностичні можливості проєктувальної діяльності для постановки і вирішення різноманітних педагогічних задач [13; 17; 18]. З урахуванням цих позицій педагогу-музиканту важливо оволодіти проєктною діяльністю в різних варіантах, адже його діяльність спрямовується на формування культурно-освіченої особистості, здатної орієнтуватись у сучасному мінливому середовищі.

Зазначимо, що просвітницька діяльність вчителя музики є досить специфічною за своїм змістом, формам та умовам її проведення. Тим не менше, їй властиві всі основні соціальні функції музичного мистецтва (аксіологічна, художньо-естетична, пізнавальна, гедоністична, комунікативна), реалізація яких забезпечує всебічний прояв виховних можливостей [7; 14; 16].

Широкі можливості мистецького проєктування розкриваються у індивідуальній виконавській роботі зі студентами. Його результатом стає підвищення рівня сформованості дослідницьких і виконавських умінь, а також інтелектуальних можливостей. Така робота знаходить своє вираження у індивідуальних заняттях, концертних виступів, просвітницькій діяльності.

Розпочинаючи роботу над творчим проєктом, студенту необхідно мати чітке уявлення стосовно того, з якою метою він буде проводитися, тобто уявляти його специфіку, вікові особливості аудиторії слухачів, їх художньо-освітній рівень. Усе це впливатиме на зміс-

тове наповнення і форму організації матеріалу, ступінь складності викладання і характер його подачі.

У зв'язку з цим важливо привертати увагу студентів до «розмовної» частини виконавсько-просвітницького проекту. Перш за все, це стосується дотримання інтонаційної подібності музики і слова. Відповідно можна спиратися на думку В. Медушевського, який зазначав, що музика «здатна досить точно відобразити певні фізичні характеристики емоційної мови: довжину фраз, їх ритмічну організацію (плавну або нерівну, насичену паузами), теситура, звуковисотну лінію з її підйомами та спадами, різкістю або м'якістю наголосів, тембром – і завдяки цьому і кінцевому результату відтворити емоційний стан» [5, с. 83; 10].

За цих умов великого значення набуває рівень володіння живим словом, лекторська майстерність викладача, його вміння підготувати емоційно насичену, захоплену, навіть інтригуючу бесіду, яка відповідає музичному матеріалу і здатна зацікавити непрофесійного слухача. Утриманню уваги та інтересу слухачкої аудиторії сприятиме вдале винайдення музичних творів, максимально відповідних емоційним та образним характеристикам, поданих в усних характеристиках. В такому разі у слухачів з'являється ефект «підкріплення» того, що було сказано, але вже на іншому рівні сприйняття. Це підштовхує їх до більш глибокого занурення у світ музичного мистецтва, розуміння його сутності та цінності [4; 8].

Ще одна вимога стосується підбору літературного й образотворчого матеріалу до музичних творів. Важливо, щоб він був співзвучним за образністю, емоційним станом, засобами виразності. Тільки тоді його використання буде доречним й відповідатиме художньо-естетичним завданням.

Необхідно зазначити, що за часи свого існування просвітництво в галузі музичного мистецтва як соціальний феномен збагатилося багатьма різновидами. Їх можна ранжувати таким чином: за формою (бесіда, концерт-бесіда, концерт-диспут, концерт з коментарями); за жанрами (монографічний концерт, концерт за змішаними жанрами, музично-просвітницький салон, музично-літературна вітальня, музичний фестиваль); за музично-виконавським складом: сольні концерти – інструментальні, вокальні, камерні ансамблі, симфонічні або хорові концерти, фрагменти з опер у концертному виконанні); за об'ємом (міні-концерт, традиційний концерт, циклічний концерт, концертний марафон); за тематикою (монотематичні, політематичні); за аудиторією (вік, професія, соціальний стан: діти, молодь, середній вік, літні люди, музиканти-професіонали, аматори).

Розпочинаючи роботу над творчим проектом, студенту необхідно мати чітке уявлення стосовно того, з якою метою він буде проводитися, тобто уявляти його специфіку, вікові особливості аудиторії слухачів, їх художньо-освітній рівень. Усе це впливатиме на змістове наповнення і форму організації матеріалу, ступінь складності викладання і характер його подачі.

Висновки. Отже, в системі музично-педагогічної освіти проективна діяльність студентів набуває універсального характеру. В ній поєднується інформаційна, освітня, дослідницька і праксеологічна функції, які дозволяють організувати фахове навчання майбутніх педагогів-музикантів таким чином, щоб пролонговане формування їх мистецького досвіду ставало катализатором якості освіти у вищому навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Андрейко О. І. Виконавська культура скрипалів: теорія та методика формування : монографія / О. І. Андрейко. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2013. – 298 с.
2. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості : монографія / І. А. Зязюн: / за ред. Н. Г. Нічкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
3. Ильин Г. Л. Проективно-образовательности / Г. Л. Ильин. – PalmariumAcademicPublishing. – 2014. – 196 с.
4. Кузнецова О. А. Подготовка учителя музыки к культурно-просветительской работе в школе / О. А. Кузнецова // Вопросы профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов. – М., 1994. – С. 1–3.
5. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. В. Медушевский – М. : Музыка, 1976. – 256 с.
6. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье – М. : 1981. – 178 с.
7. Шип С. В. Як передати словами зміст музики (методологічні зауваження до вічного питання педагогіки мистецтва) / С. В. Шип // Мистецтво та освіта, 2001. – № 2. – С. 8–12.
8. Петько Л. В. Англійська мова для студентів-хореографів. Дидактичний матеріал для практичних занять та самостійної роботи студентів з іноземної мови зі спеціальності 6.020202 «Хореографія» : навч. посібник для студентів та викладачів ВНЗ / Л. В. Петько. – К. : Талком, 2016. – 169 с.
9. Петько Л. В. Виховання естетичної культури студентів в умовах університету / Л. В. Петько // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка : зб. наук. пр. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2017. – Вип. 1. – С. 262–268.
10. Петько Л. В. Виховний і професійний аспекти музично-педагогічної спрямованості навчання іноземної мови студентів ВНЗ у системі музично-педагогічної освіти / Л. В. Петько // Музика та освіта : науково-метод. журнал ; гол. ред. Л. М. Масол. – Київ : Педагогічна думка, 2013. – № 3. – С. 14–18.
11. Петько Л. В. Меседжі Д. Трампа, висловлені пісню «I Will Always Love You», на інавгураційному балі Збройних сил США : тлумачення зі студентами / Л. В. Петько // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. – Вип. 35. – С. 173–179.
12. Петько Л. В. Робота над пісню в курсі англійської мови як один із засобів професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей ВНЗ / Л. В. Петько // Іноземні мови. – 2011. – № 1 – С. 44–48.

13. Щолокова О. П. Методологічні засади художньо-педагогічного проектування в системі фахової підготовки вчителя мистецьких дисциплін / О.П.Щолокова // Теорія і методика мистецької освіти. – Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. – Вип. 19 (24). – Київ, 2015. – С. 12–15.
14. Щолокова О. П. Новітні підходи та технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін / О. П. Щолокова // Innovative processes in education: Collective monograph. – АМЕЕТSp. z o.o., Lodz, Poland, 2017. – P. 238–246.
15. Ternopil'ska V. I. The oretical aspects of the phenomenon «aesthetic sense» / V. I. Ternopil'ska // Perspective directions of scientific researches: Collection of scientific articles. – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2016. – P. 339–344.
16. Khomenko Leonid. The organizational and methodical model of developing motivation for musical and teaching activities of students pedagogical colleges / Leonid Khomenko, Olga Shcholokova // Intellectual Archive. – Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada). – 2017. – Vol. 6. – No. 3 (May/June). – PP. 47–56.
17. Li Lan, Shcholokova Olga. Methodological basis for forming artistic perception in adolescents // Intellectual Archive. – Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada). – 2017. – September/October. – Vol. 6. – No. 5. – PP. 94–106.
18. Shcholokova O. P. Art and pedagogical designing as a means of improvement of music teacher's professional preparing / O. P. Shcholokova // Economics, management, law: socio-economical aspects of development: Collection of scientific articles. Volum 2. – EdizioniMagi – Roma, Italy. – 2016. – P. 265–268.

Чень Кай,
НПУ ім. М. П. Драгоманова, г. Київ, Україна

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

На основе научных подходов и педагогических принципов обоснованы педагогические условия просветительской подготовки будущего педагога-музыканта в условиях индивидуального обучения; рассмотрены внешние и внутренние факторы, которые влияют на просветительскую деятельность студентов; выявлено, что формирование просветительской культуры студентов музыкально-педагогических учебных заведений основывается на методической системе проектированного обучения.

Ключевые слова: методологические основы; педагогические условия; учитель музыки; просветительская деятельность; творческий проект.

Chen Kai,
National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR EDUCATIONAL TRAINING MUSIC TEACHER

In the article, on the basis of scientific approaches and pedagogical principles, the pedagogical conditions of the educational preparation of the future Music teacher in conditions of individual learning are grounded; external and internal factors that affect the educational activities of students are presented. Stressed that the formation of students' educational culture in musical and pedagogical educational institutions is based on the methodological system of projected learning, in which information, teaching, research and praxiological functions are combined; the application of this methodological system makes it possible to organize the special training of future Music teachers in such a way that the elongated formation of their artistic experience becomes a catalyst for education quality.

Key words: methodological bases; pedagogical conditions; Music teacher; educational activity; creative project.

Рецензенти: *Мещанинов О. П.*, д-р пед. наук, професор;
Костєва Т. Б., канд. пед. наук, доцент кафедри.

© Чень Кай., 2017

Дата надходження статті до редколегії 9.11.17